

relation to students who come to school today.

Key words: choreography, teaching dance, teaching methods, children with special needs, attention deficit disorder, hyperactivity.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2017 р.

Прийнято до друку 30.02.2017 р.

Рецензент – д. мист., проф. Сташевський А. Я.

УДК 37.032

А. О. Михайлова

ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ІНТОНАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО МУЗИКАНТА: ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Сучасна система освіти в Україні характеризується глибокими змінами, зумовленими новими концептуальними підходами до реформування всіх її ланок, зростанням вимог до рівня підготовки фахівців, компетентність яких має сьогодні відповідати світовим стандартам. Завдання, поставлені перед сучасною освітою, вимагають відповідних змін і в професійній підготовці майбутніх фахівців у галузі музичної культури. Їх освітній потенціал повинен бути фундаментальним, збагачуватися шляхом засвоєння музично-теоретичних знань і виконавських умінь.

Проблеми музичної освіти у вищій школі є предметом дослідження багатьох вчених. Науковці вивчали питання музично-педагогічної підготовки (С. Борисова, Р. Осипець, О. Рудницька, Г. Падалка, Л. Хлебнікова та ін.), формування виконавської майстерності музиканта-інструменталіста (О. Андрейко, М. Давидов, О. Станко, І. Сташевська, І. Яценко та ін.), розвитку виконавської культури вокаліста (Н. Гребенюк, Л. Дмитрієв, М. Єгоричева, А. Кисильов, І. Колодуб, М. Кондратюк та ін.) тощо.

Важливим завданням у процесі професійної підготовки студентів музичних спеціальностей є формування їх музично-інтонаційної культури, рівень якої є одним із ключових критеріїв оцінки їх готовності до музично-виконавської й музично-педагогічної діяльності. Але, як свідчить здійснений аналіз фахової літератури, ця проблема є поки що недостатньо розробленою у вітчизняному науковому просторі. Метою цієї публікації є виявлення на основі термінологічного аналізу сутнісних характеристик музично-інтонаційної культури музиканта.

Музично-інтонаційна культура музиканта є складовою його загальної та, зокрема, музичної культури.

Само слово «культура» має дуже давнє походження і морфологічно походить від «культ» (лат.) – поклоніння, шанування, хвала і «ур» (лат.) – світло [11, с. 7]. Багато філософів визначають сутність культури через творчу здатність людини, бо людська діяльність поєднує початок творчий і репродуктивний, креативний і традиціоналістський. Здатність до діяльності в усіх її проявах виникає з деяких притаманних людині якостей, а культура робить реальним те, що знаходиться у людини в потенційному стані. Розкриваючи сутність цього поняття, різні автори надають йому різні змістовні значення, зокрема, пов'язують його з поняттями культу (П. Флоренський), пам'яті (Д. Лихачов, Ю. Лотман), символу (С. Аверинцев, О. Шпенглер). Наведемо деякі характерні визначення поняття «культура»: «Під культурою ми розуміємо світ втілених цінностей, перетворену відповідно їм природу людини і його середовище – світ його матеріальної і духовної діяльності, соціальних інститутів і духовних досягнень. Культура є продуктом праці в найвищому і широкому сенсі цього слова – продукт творчої, перетворюючої і самовизначальної діяльності» [12]; «Культура являє собою єдність, цілісність, в якій розвиток одного боку, однієї сфери, тісно пов'язаний з розвитком іншої» [5]; «Культура є змінювальна, розвиваюча соціальна природа людини. Людство перетворює природні умови свого існування, створюючи тим самим «другу природу», яку можна визначити як соціоприродна реальність» [7]; за визначенням Н. Хамітова, культура – це взаємопроникнення процесів пізнання, творчості і результати цих процесів у вигляді творів-об'єктів: теорій, артефактів мистецтва тощо (10, с.113). В. Біблер запропонував розуміння культури як такої, що пов'язана з великою цариною символічного, з усією сумою правил, які у конкретному суспільстві визначають зміст цього терміну і забезпечують його широку циркуляцію, починаючи від мови до манер поведінки за столом, проходячи через увесь набір звичаїв, етичних та естетичних норм. Учений вважає, що це наука, яка пронизує собою усі сфери людського життя і формує структуру суспільства [3].

Культура завжди пов'язана з певним живим її носієм – конкретним соціально-історичним суб'єктом, під яким звичайно розуміють ту чи іншу соціальну спільноту, соціальну групу, народ тощо. Особистість є і творінням культури, і її творцем. Освоюючи світ культури, людина творить себе як особистість, яка здатна до самоконтролю, творчої реалізації своєї діяльності, думок, почуттів і саме через своє особистісне начало спромагається збагачувати цей світ культури (Е. Боголюбова, Т. Тарасова, Н. Злобін). Культура особистості як цілісне утворення визначається глибиною, широтою й мірою освоєння та засвоєння нею національних та загальнолюдських надбань матеріальної і духовної культури, перетворенням їх на свій внутрішній духовний світ та вмінням застосовувати у процесі життєдіяльності та спілкування з іншими

людьми. Поняття «культура особистості» враховує рівень вихованості та освіченості людини, рівень оволодіння нею тією чи іншою сферою знання або діяльності, а також фіксує якість людини, спосіб її поведінки, ставлення до інших людей, до професійної та інших форм діяльності. Узагалі, культуру особистості можна визначати як складну інтегративну характеристику особистості, яка є суб'єктивним відображенням культурних надбань суспільства [9].

Нескладно помітити, що розмаїття поглядів на сутність культури досить широке. З одного боку, культуру сьогодні розуміють як спадщину попередніх поколінь, сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством, складову його духовно-суспільного буття, а, з іншого боку, як особистісне інтегральне утворення людини. Таким чином, рівень культури відображає рівень духовного й матеріального життя як всього суспільства, так і окремої людини.

Те ж саме стосується і терміну «музична культура». Музична культура – це частина загальної культури та показник рівня цієї загальної культури. Музичну культуру мають народності й навіть племена, дуже далекі від стилю життя сучасного світу. Якщо в них є пісні, танці, музичні інструменти, звичаї, обряди – все це разом й буде їх музичною культурою. Сучасна музична культура включає в себе крім народного музичного мистецтва ще й все, що пов'язано з професійною музикою, у тому числі й цінності, які були накоплені в багатьох країнах протягом тисячоліть, тому що вона не може розвиватися ізольовано. Музична культура потребує багатьох спеціалістів, які будуть її розповсюджувати, а це, насамперед педагоги-музиканти. Музична культура не може існувати на папері, вона функціонує, коли музику виконують і слухають [8, с. 195 – 199]. «Музична культура, – писав Б. Асаф'єв, – потребує слухача, який здатен критично розібратися в художніх музичних явищах, а не в пасивному споглядачі» [2, с.90]. За аналогією з художньою культурою, музична культура охоплює мистецькі цінності в області музики, а також явища, пов'язані з їх творенням, зберіганням і поширенням. Основою музичної культури є музичне мистецтво, що розвивається відносно самостійно, але під впливом конкретного соціально-історичного середовища.

Музична діяльність як передумова та показник вияву музичної культури людини, спрямована на освоєння й примноження духовного багатства суспільства, сприяє самозміні особистості, призводить до перетворень «у собі», до особистісного музичного розвитку, до перебудови особистісної культури загалом. У музичній діяльності розвиваються природні музичні здібності людини, її музичне відчуття, смак, любов до музичного мистецтва, розуміння музики, навички до музичного виконання та творчості. Питання музичної культури особистості майбутнього вчителя висвітлено у працях Р. Тельчарової та

А. Лаврентьева. Під музичною культурою особистості розуміють її індивідуальний соціально-художній досвід у сфері музичного мистецтва, зміст естетичного, ціннісного, особистісного ставлення до музики й навколишнього світу [4].

Ще одним важливим для характеристики сутності музично-інтонаційної культури музиканта поняттям є «інтонація».

Слово «інтонація» походить від латинського «intono» – гучно вимовляти – й означає озвучування мови. Його головним виразником, так само як і в співі, є людський голос. Здатність людини виражати голосом свій внутрішній емоційний стан, реакцію на взаємодію із зовнішнім світом, його оцінку і ставлення до нього – той спільний корінь, з якого виростає і мовна, і музична інтонація.

Згідно з музичною енциклопедією за редакцією Ю. Келдиша, інтонація – це важливіше музично-теоретичне й естетичне поняття, яке має три взаємозв'язаних значення: 1) висотна організація (зв'язок) музичних тонів по горизонталі, які створюють між собою постійновисотні співвідношення (інтервали). Інтонація (як висотна організація тонів) виступає конструктивною й виразно-змістовною основою музики, таким чином музика в цілому має інтонаційну природу; 2) манера («стрій», «склад», «тонус») музичного висловлювання, «якість осмисленої вимови» у музиці (Б. Асаф'єв). 3) кожне з найменших конкретних сполучень тонів у музичному виразі, яке володіє відносно самостійним виразним значенням; семантична одиниця в музиці. Інтонація зазвичай складається з 2-3 чи більше звуків в одноголоссі чи співзвуччі; в окремих випадках може складатися з одного звуку чи співзвуччя, відокремленого за власною виразністю. У музиці існують типові інтонації, але в цілому інтонація принципово багатозначна за змістом. Засобами перетворення інтонацій виступають змінення інтерваліки і ладової структури, ритму і жанрового характеру (а в комплексних інтонаціях – також й гармонії). Окрім того, на виразне значення інтонації впливають змінення темпу, тембру, регістру [6, с. 550 – 554].

За визначенням Б. Асаф'єва, музика є мистецтвом інтонованого смислу [1]. Інтонування для Б. Асаф'єва означало реалізацію музики в широкому смислі слова, у тому числі й завдяки внутрішнім слуховим уявленням, а не тільки миттєвий акт прослуховування, за межами якого твору не існує. Крім загальних визначень автор інтонаційної теорії дає багато більш вузьких, серед яких наступні: інтонація – виконавська реалізація, виявлення змісту, за межами якого музика не виступає соціальним фактором, тобто головним є осмислення нотного тексту, яке протилежне його механічному відтворенню; інтонація – конкретний музичний матеріал, на противагу формі-схемі; інтонація – мелодія, мелодичний фрагмент; поєднання, яке найчастіше зустрічається, де

мелодія як виразна єдність форми й змісту протистоїть чистій формі, поняттю мелодії (мотива) як суто конструктивної категорії. Однак Б. Асаф'єв не обмежує поняття інтонації рамками мелодичного фрагмента, не дорівнює інтонацію первинним мелодичним утворенням. Якщо зіставити визначення інтонації, дані Б. Асаф'євим, можна зробити висновок, що інтонація для нього – поняття функціональне, де функція інтонації – бути носієм художнього змісту в певному художньому контексті. З цього витікає, що інтонацією можуть бути й звук, й тембр, й інтервал, й мелодичний відрізок, й гармонічна послідовність (чи акорд) – в якості елементів системи, показників, які визначають її виразність.

Ускладнення самовираження людини супроводжувалось процесом інтонаційного добору, тобто закріплення в суспільній свідомості виражальних та соціально значущих інтонацій. Так з'явилися засадові інтонаційні формули, з яких складався арсенал художніх засобів музики та мистецтв, пов'язаних зі словом (поетика, театр). Ці типові інтонації формували інтонаційні словники епох, напрямів, стилів, жанрів, складали підґрунтя художнього спілкування.

Важливими для нашого дослідження були музикознавчі, музично-психологічні та музично-педагогічні праці, які розкривають сутнісні характеристики й проблеми розвитку музичного й зокрема музично-інтонаційного мислення (Б. Асаф'єв, В. Бобровський, Л. Бочкарьов, А. Готсдинер, В. Медушевський, М. Михайлов, В. Москаленко, В. Петрушин, О. Піхтар, О. Спілюті, Г. Тарасов, Б. Теплов, С. Шип, Б. Цагареллі, Г. Ципін, Б. Яворський та ін.), різні аспекти розвитку інтонаційного слуху особистості, її здатності до розуміння й виконання музики саме як мистецтва інтонованого змісту (М. Арановський, В. Бобровський, М. Бонфельд, Д. Кірнарська, В. Медушевський, Є. Назайкінський, Б. Теплов, Ю. Холопов та ін.).

Результати аналізу вищезазначених джерел свідчать, що невід'ємним компонентом музично-інтонаційної культури людини є її музично-інтонаційне мислення, яке характеризується здатністю до цілеспрямованого, опосередкованого й узагальненого пізнання, відображення й перетворення дійсності за допомогою музично-звукових образів, що виражаються в інтонаціях (М. Михайлов). При цьому науковці наголошують на тому, що музично-інтонаційне мислення неможливе без розвинутого інтонаційного слуху як здатності визначати зміст й емоційне наповнення кожного інтонаційного обороту (Д. Кірнарська). Невід'ємними компонентами музично-інтонаційної культури музиканта є й знання інтонаційних закономірностей музики, а також вміння музично-грамотно й переконливо інтонувати музику під час її виконання.

Отже, музика є мистецтвом інтонованого смислу. Тому її розуміння й виконання передбачає, насамперед, сприйняття й осягнення

її інтонаційного змісту. У зв'язку з цим, важливим завданням професійної підготовки майбутнього музиканта є формування його музично-інтонаційної культури, що є складним системним утворенням, яке характеризується комплексом знань про інтонаційні закономірності музики, розвинутим інтонаційним мисленням та інтонаційним слухом, здатністю відчувати, диференціювати й узагальнювати інтонаційні зв'язки у звуковисотній структурі музичного матеріалу, умінням музично-грамотно й переконливо інтонувати музику під час її виконання тощо.

Література

1. Асаф'єв Б. В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании / Б.В.Асаф'єв. – М. : Музыка, 1965. – 152 с. **2. Библер В. С.** Нравственность. Культура. Современность / В. С. Библер. – М. : Знание. 1990. – 62 с. **3. Лаврент'єв А. О.** Формування музичної культури особистості засобами музичного мистецтва / А. О. Лаврент'єв [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://book.net/index.php?p=achapter&bid=8683&chapter=1> **4. Лихачев Д. С.** Культура как ценностная среда / Д.С. Лихачев // Новый мир. – 1994. – № 8. – С. 8. **5. Музыкальная энциклопедия :** в 6 т. / глав. ред. Ю. В. Келдыш. – М. : Сов. энциклопедия, 1974 – Т. 2. – 1974. – 960 с. **6. Ойзерман Т.И.** Проблема культуры в философии марксизма / Т.И. Ойзерман // Вопросы философии. – 1983. – № 7. – С. 17. **7. Рыцарева М. Г.** Музыка и я : Популярная энциклопедия для детей / М.Г. Рыцарева. – М. : Музыка, 2006. – 367 с., ил. **8. Улунова Г. Є.** Психологічна культура майбутнього фахівця: сутність, реалії, перспективи / Г. Є. Улунова // Теорія та методика навчання суспільних дисциплін: науково-педагогічний журнал / заг. ред. О. В. Михайличенко. — Суми : СумДГТУ ім. А. С. Макаренка. 2011. – Вип.1 – С. 59-63. **9. Хамітов Н.,** Крилова С. Філософський словник. Людина і світ. / Н. Хамітов, С. Крилова. – К. : КНТ, Центр навчальної літератури, 2007. – 264 с. **10. Художня культура** України: Навч. посіб. / Л. М. Масол, С. А. Ничкало, Г. І. Веселовська, О. І. Оніщенко; За заг. ред. Л. М. Масол. – К. : Вища шк., 2006. – 239 с. : іл. **11. Чавчавадзе, Н. З.** Культура и ценности. – Тбилиси : Изд-во Мецниереба, 1984. – 170 с.

Михайлова А. О. Формування музично-інтонаційної культури майбутнього музиканта: термінологічний аспект.

У статті розглянуто питання фахової підготовки студентів музичних спеціальностей, а саме формування їх музично-інтонаційної культури як важливої складової особистісно-професійного розвитку. Рівень музично-інтонаційної культури є одним із ключових критеріїв оцінки готовності майбутніх музикантів до музично-виконавської й музично-педагогічної діяльності. Розуміння й виконання музичних творів

передбачає, насамперед, сприйняття їх інтонаційного змісту, що полягає в осягненні інтонаційних закономірностей музики, розвитку інтонаційного слуху, здатності відчувати, диференціювати й узагальнювати інтонаційні зв'язки у звуковисотній структурі музичного матеріалу, умінні музично-грамотно й переконливо інтонувати музику під час її виконання тощо. Спираючись на поняття «культура» й «інтонація» стає можливим трактування феномену музично-інтонаційної культури як важливої професійно-особистісної якості, пов'язаної із засвоєнням різноманітних інтонаційних (вокальних) текстів, наукових знань й формуванням системи ціннісних орієнтацій.

Ключові слова: фахова підготовка, культура, інтонація, музично-інтонаційна культура.

Михайлова А. О. Формирование музыкально-интонационной культуры будущего музыканта: терминологический аспект.

В статье рассмотрены вопросы профессиональной подготовки студентов музыкальных специальностей, а именно формирование их музыкально-интонационной культуры как важной составляющей личностно-профессионального развития. Уровень музыкально-интонационной культуры является одним из ключевых критериев оценки готовности будущих музыкантов к музыкально-исполнительской и музыкально-педагогической деятельности. Понимание и исполнение музыкальных произведений предусматривает, прежде всего, восприятие их интонационного содержания, которое связано с постижением интонационных закономерностей музыки, развитием интонационного слуха, способностью чувствовать, дифференцировать и обобщать интонационные связи в звуковисотной структуре музыкального материала, умением музыкально грамотно и убедительно интонировать во время исполнения музыки и т. д. Опираясь на понятие «культура» и «интонация», становится возможным трактовать феномен музыкально-интонационной культуры как важного профессионально-личностного качества, связанного с усвоением различных интонационных (вокальных) текстов, научных знаний и формированием системы ценностных ориентаций.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, культура, интонация, музыкально-интонационная культура.

Mikhaylova A. O. Formation of musical-intonational culture of the future musician: terminological aspect.

In the article questions of vocational training of students of musical specialties are considered. The formation of musical-intonational culture of students is part of the professional training of musicians and an important component of personal and professional development. A key criterion in

assessing students' readiness for creative and pedagogical activity is the level of their musical-intonational culture. Musical-intonation culture is a part of spiritual culture, which is connected with the ennobling influence of singing on the personality of the future musician.

The student must perceive the intonational content of the music in order to understand and play the musical work. In the center of attention are the intonational patterns of music, the development of intonational hearing, the ability to feel, differentiate and generalize intonational connections in the structure of musical material, the ability to intelligently and persuasively intone during the performance of music, etc. In the course of working with the concepts of "culture" and "intonation" were considered the main features of this concepts.

The phenomenon of musical-intonation culture can be interpreted as an important professional and personal quality associated with the assimilation of various intonational (vocal) texts, scientific knowledge and the formation of a system of value orientations.

Key words: vocational training, culture, intonation, musical-intonational culture.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2017 р.

Прийнято до друку 30.02.2017 р.

Рецензент – д. пед. наук, проф. Сташевська І. О.

УДК 787.1:372

Ежи Мадравски

**АВТОРСКОЕ УЧЕБНОЕ ПОСОБИЕ
ПО ОБУЧЕНИЮ ИГРЕ НА БАЯНЕ
«ПЕНАЛ ПЕРВОКЛАСНИЦЫ МАЙИ А.»**

Учитывая характер современного музыкального образования в Польше, необходимо отметить, что сегодня польская баяно-аккордеонная исполнительская школа находится на очень высоком уровне развития. Она может похвалиться множеством достижений, прекрасными преподавателями, выдающимися исполнителями мирового класса. Несмотря на это, многие польские педагоги-баянисты, особенно преподающие в младших классах музыкальных школ, пользуются учебными материалами еще прошлого столетия. Эти материалы на сегодня являются уже не актуальными с той точки зрения, что не охватывают специфики современного музыкального языка, не используют также всех исполнительских возможностей современного